

Bifolium

Nieuws over handschriften en oude drukken
ISSN: 0920-9360

Redactie: p/a Vakgroep Mediaevistiek, Rijksuniversiteit Groningen, Postbus 716, 9700 AS Groningen NL

28

OKTOBER 1996

Ter Inleiding

Op het moment dat U dit nummer van Bifolium ontvangt, lopen in de Nederlanden twee belangrijke handschrifttentoonstellingen. Nog korte tijd kunt U het Utrechts Psalter bewonderen naast (o.a.) het Ebbo Evangeliarium, het Drogo Sacramentarium, de drie Engelse 'versies' van het Utrechts Psalter en vele andere vroeg-middeleeuwse schatten. Te Brussel zijn de handschriften van het Gulden Vlies te zien, en vanaf november zal in Den Haag een vijftigtal codices met teksten van Jacob van Maerlant getoond worden. De restauratie van een getijdenboek voor de hertog van Berry biedt een buitenkans om te Brussel een veelheid aan bladen van een top-handschrift uit de late Middeleeuwen naast elkaar te bekijken.

Op drukken georiënteerd zijn de exposities over Menno Simons en de Moretussen (resp. te Amsterdam en Antwerpen).

TENTOONSTELLINGEN

AMSTERDAM Universiteitsbibliotheek: Menno Simons 500 — op het spoor van zijn gedrukte werken. 1 november - 6 december 1996.

ANTWERPEN Museum Plantijn-Moretus: Boekillustratie ten tijde van de Moretussen. 18 oktober 1996 - 17 januari 1997. Herdenking n.a.v. het feit dat 500 jaar geleden Jan I Moretus (schoonzoon van Christoffel Plantijn) onder eigen naam begon uit te geven. Met publicatie (zie IMHOFF).

BRUSSEL Koninklijke Bibliotheek Albert I: De Orde van het Gulden Vlies van Filips de Goede tot Filips de Schone (1430-1505): ideaal of weerspiegeling van een maatschappij? 27 september - 14 december 1996. Met publicatie (zie COCKSHAW).

BRUSSEL Koninklijke Bibliotheek Albert I (Nassaukapel): Het Brussels getijdenboek 'Très belles Heures du Duc de Berry'. 8 november - 7 december 1996. Tijdelijk losbladig i.v.m. restauratie.

BRUSSEL Koninklijke Bibliotheek Albert I: 'Le livre au féminin'. 13 december 1996 - 11 januari 1997. Boeken geschreven, geïllustreerd of ingebonden door vrouwen.

DETMOLD Lippische Landes-Brandversicherungsanstalt: Frühe Buchkultur Nordwestdeutschlands und der Niederlande in der Landschaftsbibliothek Aurich und der Lippischen Landesbibliothek Detmold. 15 november - 20 december 1996. Met catalogus (zie HELLEFAIER).

GRONINGEN Universiteitsmuseum: Aan de ketting. Een overzicht van boek en bibliotheek in Groningen tot 1669. 5 oktober - 26 november 1996. Met begeleidende publicatie (zie HERMANS).

DEN HAAG Koninklijke Bibliotheek: 'Verhuld voor 't menselijk oog'. Embleemboeken uit de KB. 8 november 1996 - 14 februari 1997.

DEN HAAG Museum Meermannno-Westreenianum: Jacob van Maerlant (ca 1230 - ca 1296). De middeleeuwse wereld op schrift. 2 november 1996 - 26 januari 1997. Met brochure.

MALIBU J. Paul Getty Museum: The Making of a Hero: Alexander the Great from Antiquity to Renaissance. 22 oktober 1996 - 5 januari 1997.

MANCHESTER John Rylands University Library: Starting from the scratch: The story of writing and printing. Tot januari 1997.

ROSTOCK Refectorium voormalig H. Kruis-klooster (Kunsthistorische Museum): Melanchthon und das Schulbuch des 16. Jahrhunderts. 25 april - juli 1997. Met publicatie.

UTRECHT Museum Catharijneconvent: Het Utrechts Psalter. Middeleeuwse meesterwerken rond een beroemd handschrift. 31 augustus - 17 november. Met publicatie en CD-Rom (zie ook VARIA).

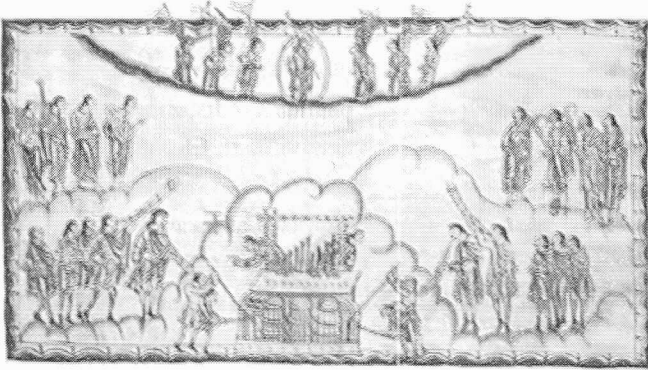

Officie van Sint Andreas. (Brussel, Koninklijke Bibliotheek Albert I, Ms 9511, fol. 398r). Te zien in BRUSSEL (Gulden Vlies)

NIEUWE EN AANGEKONDIGDE LITERATUUR

ALSTON, R.C. (ed.) Books with manuscript. A short title catalogue of books with MS notes in the British Library (...) with indexes of owners and books with authorial annotations. London: BL, 1994. xiv + 663 pp., geb. ISBN 0 7123 0329 4.

BAERT, Barbara Het 'Boec van den Houete'. Brussel: Paleis der Academiën, 1995. (= Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Schone Kunsten, 57, 1995, nr. 62). 126 pp. en 65 pls. ISBN 9 0656 9633 4. BEF 850. Studie, editie en uitgave van alle afbeeldingen.

Eadwine Psalter, ca 1155-60. (Cambridge, Trinity College, Ms. R.17.1). Te zien in UTRECHT.

BARATIN, Marc & C. Jacob (eds.) *Le pouvoir des bibliothèques: la mémoire des livres en Occident*. Paris: Albin Michel, 1996. 338 pp., ills. ISBN 2 2260 7901 7. FF 140. Met o.m. interessante middeleeuwse voorbeelden.

BIBLIOTHECA Wittockiana. Paul Culot e.a. (eds.) Brussel: Gemeentekrediet, 1996. (= *Musea nostra*, 38). 127 pp., ills. in kleur. ISBN 9 0554 4101 5 (pbk), resp. -4102 3 (geb.). Fraaie publicatie over opmerkelijk boekbandmuseum.

BREPOLS, drukkers & uitgevers. 1796-1996. Turnhout: Brepols, 1996. 340 pp., ills. BEF 1995.

BROWN, Cynthia J. *Poets, patrons and printers. Crisis of authority in Late Medieval France*. xii + 292 pp., ills. London / Ithaca (NY): Cornell University Press, 1995. ISBN 0 8014 3071 2. £ 21,50.

BROWN, Michelle P. *The Book of Cerne: Prayer, Patronage and Power in Ninth-Century England*. London: British Library, 1996 (= *The BL Studies in Medieval Culture*, 1). 248 pp., ills. (deels kleur), ISBN 0 7123 0486 x £ 45. Plaatst belangrijk hs. (Cambridge UL: LLI.10) in bredere context van insulaire boekproductie en gebedscultuur.

COCKSHAW, Pierre (ed.) *L'ordre de la Toison d'or de Philippe le Bon à Philippe le Beau (1430-1505): idéal ou reflet d'une société?* Brussel: KB / Turnhout: Brepols, 1996. 256 pp., ills. deels in kleur, regss. ISBN 2 5035 0535 x (geb.), — 0536 8 (pbk) BEF 1000. Begeleidende bundel studies bij tentoonstelling in KB Albert I te Brussel.

I CORALI del monastero di Santa Maria degli Angeli e le loro miniature asportate. Firenze: Centro Di, 1995. 205 pp., ill. (40 in kl.). ISBN 8 8703 8271 0. ca. Lit. 80.000. Volledig overzicht van de koorboeken uit het Florentijnse Camaldulenser klooster en hun verluchters.

ERFFA, Hans Martin von *Ikonologie der Genesis. Die christlichen Bildthemen aus dem Alten Testament und ihre Quellen. II*. München: Deutscher Kunstverlag, 1995. 550 pp., reg. Eerste deel verscheen in 1989.

FARR, Carol *The book of Kells: its function and audience*. London: British Library, 1997 (= *The BL Studies in Medieval Culture*, 4). 256 pp., ills. (deels kleur), ISBN 0 7123 0499 1. £ 45. Beschouwt het hs. als liturgisch monument.

FOHLEN, Jeannine & Pierre Petitmengin *L'"Ancien Fonds" Vatican latin dans la nouvelle Bibliothèque Sixtine (ca. 1590-ca.1610): reclassement et concordances*. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1996 (= *Studi e Testi*, 362). 116 pp., ills.

GARAND, Monique-Cecile *Guibert de Nogent et ses secrétaires*. Turnhout: Brepols, 1995 (= *Corpus Christianorum, Autographa Medii Aevi*, 2). 86 pp., ills. ISBN 2 5035 0450 7 (geb.), -0451 5 (pbk). BEF 2250 resp. 1750.

GNEUSS, Helmut *Books and Libraries in Early England*. Aldershot: Variorum, 1996 (= *Collected Studies*, CS 558). ca 300 pp., ills., ISBN 0 8607 8602 1. £ 49,50.

HALLER, Bertram *Ein gothisches Prachtmissale aus Utrecht. Illustrationen aus dem 'Hoya-Missale' der Universitäts- und Landesbibliothek Münster, kommentiert und herausgegeben*. Münster: Aschendorff, 1996. 68 pp., ills. (in schitterende kleuren), geb. ISBN 3 4020 6472 3. DM 39,50.

HAMESSE, Jacqueline (ed.) *Les Manuscrits des lexiques et glossaires de l'antiquité tardive à la fin du Moyen Age*. Louvain-la-neuve: Fidem / Turnhout: Brepols, 1996 (= *FIDEM, Textes et études du Moyen Age*, 4). xiii + 723 pp. ISBN 0 2150 0402 7. BEF 2450.

HANDBUCH der historischen Buchbestände in Deutschland. I: Schleswig-Holstein, Hamburg, Bremen. Hrsg. von Paul Raabe. Hildesheim/Zürich/New York: Olms, 1996. 381 pp., ills. ISBN 3 4871 0135 1. Weer een deel uit snel groeiende reeks (sedert 1992) betrouwbare en bijzonder praktische overzichten

van collecties in Bondsrepubliek.

HAUCAP-NAB, Annette *Der Braunschweiger Stadtschreiber Gerwin von Hameln und seine Bibliothek*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1995 (= *Wolfenbütteler Mittelalter-Studien*, 8). vi + 376 pp., ISBN 3 4470 3754 7. DM 118.

HELLFAIER, Detlev & Martin Tielke (eds.) *Frühe Buchkultur Nordwestdeutschlands und der Niederlande in der Landschaftsbibliothek Aurich und der Lippischen Landesbibliothek Detmold*. Aurich: Landschaftsbibliothek / Detmold: Lippische Landesbibliothek, 1996. 40 pp., ills, deels kleur. Geen ISBN. DM 15. Verzorgde catalogus bij kleine maar interessante tentoonstelling, eerst in Aurich, nu in Detmold.

HERMANS, Jos.M.M. & Gerda C. Huisman (eds.) *Aan de ketting. Boek en bibliotheek in Groningen voor 1669*. Groningen: Universiteitsmuseum / Universiteitsbibliotheek, 1996. 87 pp., ills. reg. ISBN 9 0367 0684 x. f 15. Aardig vormgegeven, methodisch opgezet overzicht van de voor- en vroegste geschiedenis van de UB Groningen.

THE HOURS of Richard III. Anne F. Sutton & Livia Visser-Fuchs (eds.) Stroud: Allan Sutton, 1996. viii + 133 pp., ills (deels kleur), reg. incipit op prayers. ISBN 0 7509 1184 0. £ 12.99. Paperback van eerdere uitgave (1990) van hs. uit Londen, ca. 1420.

IMHOFF, Dirk (ed.) *De Boek illustratie ten tijde van de Moretussen*. (= *Museums van MPM en Stedelijk Prentenkabinet*, 37). Antwerpen: Museum Plantin Moretus, 1996. 208 pp., ills. BEF 750.

INSOLERA, Manuel & Lydia Salviucci Insolera *La spiritualité en images aux Pays-Bas Méridionaux dans les livres imprimés des XVIe et XVIIe siècles, conservés à la Bibliotheca Wittockiana*. Leuven: Peeters, 1996 (= *Miscellanea Neerlandica*, 13). viii + 222 pp., ills. ISBN 9 0683 1842 x. BEF 1450.

JAARBOEK van het Nederlands Genootschap van Bibliofielen 1995. 160 pp., ills., geb. ISBN 9 0703 8680 1. f 45.

JAARBOEK voor Nederlandse Boekgeschiedenis 3, 1996. Leiden: Nederlandse Boekhistorische Vereniging, 1996. 253 pp., ills., summaries. ISBN 9 0751 3303 0; ISSN 1381 0065. f 45. In nieuwe vormgeving uiteenlopende, aardige bijdragen. Bevat ook (uiteraard onvolledig) overzicht publikaties op terrein van boekwetenschap 1995.

JOHANNES, Detlev *Luther-Bibliothek der Stadt Worms. Gesamtkatalog. Mit einer Einführung von Fritz Reuter*. Verlag Stadtarchiv Worms 1983. 167 pp., ills. (*Der Wormsgau. Wissenschaftliche Zeitschrift der Stadt Worms und des Altertumsvereins Worms. Beiheft 28*, 1983). N.a.v. het Luther jaar 1996 in een nieuw jasje gestoken!

KUBACH, Ursula (Hrsg.) *Im Anfang war das Wort. Nürnberg und der Protestantismus*. Nürnberg: Museen der Stadt Nürnberg, 1996. 84 pp., ills. (enkele in kleur). (geen ISBN). DM 15.

KELTEN van Spanje tot Ierland. R.H.F. Hofman, B. Smelik & K. Jongeling (eds.) *Utrecht: De Keltische Draak*, 1996. 117 pp., ills. ISBN 9 0802 7853 x. f 29,50. Aardige bundel met o.m. bijdrage over oudste Ierse hs. in Nederland (J.P. Gumbert over Leiden BPL 67). Helaas stellen afb. wat teleur.

KOCK, Thomas & Rita Schlusemann (eds.) *Laienlektüre und Buchmarkt im späten Mittelalter*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1996 (= *Gesellschaft, Kultur und Schrift; Mediävistische Beiträge*, 4). 296 pp., ills. DM 84.

KÖNIG, Eberhard *Zur Situation der Gutenberg-Forschung. Ein Supplement*. Münster: Bibliotheca Rara Verlagsgesellschaft, 1995. 36 pp., ills. ISBN 3 9285 1825 9.

KOUWENHOVEN, A.O. 'T.g.v.' — *Nederlandse en Vlaamse publikaties ter gelegenheid van herdenking, huldiging, viering of afscheid in de wereld van boeken en andere documenten, van uitgeverij, boekhandel, bibliotheken en archieven, verschenen in de periode 1914-1994*. Amsterdam: Discom, 1995. x + 214 pp. ISBN 9 0739 7124 1.

MANIACI, Marilena *Terminologia del libro manoscritto*. Roma: Istituto Centrale per la Patologia del Libro / Milano: Editrice Bibliografica, 1996. ca 500 pp., 377 ill.. ISBN 8 8707 5467 7. Bijgewerkte uitgave van het *Vocabulaire Codicologique* van Denis Muzerelle (Parijs, 1985), al jaren uitverkocht.

MAPSTONE, Sally *Scots and their Books in the Middle Ages and the Renaissance*. Oxford: Bodleian Library, 1996. iv + 32 pp., 30 ills. ISBN 1 8512 4047 0. £ 3,95. 20 hs. en drukken, aardig verzorgd.

MATHIJSEN, Marita *Gij zult niet lezen. De geschiedenis van een gedoogproces*. Amsterdam: De Buitenkant, 1996 (= *Vijfde Bert van Selm-*

Lezing). 37 pp. ISBN 9 0703 8684 4. f 19,50. Over de democratisering van de leescultuur in 18de en 19de eeuw.

NASH, Susie Between France and Flanders: Manuscript illumination in Amiens in the Fifteenth Century. London: British Library, 1996 (= The BL Studies in Medieval Culture, 2). 320 pp., ills. (deels kleur), ISBN 0 7123 0485 1. £ 60.

ORNATO, Ezio La face cachée du livre médiéval. Études d'Ezio Ornato, ses amis et ses collègues, avec une préface d'Armando Petrucci. Roma: Viella, 1996. ca 550 pp., ills. LIT 160.000. Bundelt 22 artikelen over 'Codicologie quantitative', verschenen tussen 1975 en 1995.

OVERGAAUW, Eef Die Mittelalterlichen Handschriften der Universitäts- und Landesbibliothek Münster. Wiesbaden: Harrassowitz, 1996. ca 300 pp., ills., regs. ISBN 3 4470 3818 7. DM 84. Catalogus van m.n. voor Nederlanden en Westfaalse gebied belangrijke collectie.

PORTEMAN, Karel, Werner Verbeke & Frank Willaert (eds.) Tegendraads genot. Opstellen over de kwaliteit van middeleeuwse teksten. Leuven: Peeters, 1996. viii + 204 pp., ills. ISBN 9 0683 1781 4. BEF 1200 (plus porto).

PORTEMAN, Karel Emblematic Exhibitions (affixiones) at the Brussels Jesuit College (1630-1685). A study of the commemorative manuscripts (Royal Library Brussels). Turnhout: Brepols, 1996. 200 pp., ills (deels kleur). ISBN 2 5035 0516 3. BEF 1650.

A Luz do Mundo. Iluminura PORTUGUESA Quinhentista. Speciaal nummer van van 'Oceanos' (nr 26, april/junio 1996), Lisboa: Comissão Nacional para as Comemorações dos Descobrimientos Portugueses, Rua Jardim do Tabaco 23 nr 1º, P-1100 Lisboa. 1500 escudos. Schitterend verzorgd.

REYNAUD, François La polyphonie Tolédane et son milieu. Des premiers témoignages aux environs de 1600. (= Collection Documents, études & répertoires). Turnhout: Brepols / Paris: CNRS, 1996. 549 pp., ills. ISBN 2 5035 0438 8. BEF 3900.

RÜCK, Peter (ed.) Graphische Symbole in mittelalterlichen Urkunden. Beiträge zur diplomatischen Semiotik. Sigmaringen: Jan Thorbecke Verlag, 1996. (= Historische Hilfswissenschaften, 3). 834 pp., ills. ISBN 3 7995 4203 5.

SACRÉ, Dirk (ed.) Cydroneus Hosschius (Merkem 1596 – Tongeren 1653). Jezuïet en Latijns dichter. Publicatie n.a.v. zijn 400ste verjaardag. Kortrijk: Stedelijke openbare bibliotheek, 1996. 191 pp., ills.

SAUER, Christine Die illuminierten Handschriften der Württembergischen Landesbibliothek Stuttgart, 3: Die gotischen Handschriften, 1: Vom späten 12. bis zum frühen 14. Jahrhundert. Stuttgart: Hiersemann, 1996 (= Denkmäler der Buchkunst, 12). vi + 478 pp., ills (deels kleur). ISBN 3 7772 9603 1. DM 590.

SCHEPPER, Marcus de & Francine de Nave (eds.) Ex officina Plantinarum Moretorum. Studies over het drukkersgeslacht Moretus. Antwerpen: Vereniging van Antwerpsche Bibliophielen, 1996. 481+3 pp, ills., geb. ISSN 0777 5067. BEF 3400. Dubbelnummer van 'de Gulden Passer' (74, 1996). Zeventien originele studies, aansluitend bij Plantinboek uit 1989.

SCHMIDT, Victor M. A Legend and its image. The Aerial Flight of Alexander the Great in Medieval Art. Groningen: Forsten, 1995. (= Mediaevalia Groningana, 17). xiv + 296 pp., ills. ISBN 9 0698 0053 5. f 95. Zeer veel handschriftelijk materiaal.

SONNEMANS, Gerard Het Tübingse handschrift. Hs. Tübingen, Universitätsbibliothek Me iv 3. Diplomatische editie. Codicologische beschrijving door Hans Kienhorst. Hilversum: Verloren, 1995. (= Middeleeuwse Verzamelhandschriften, 3). ca. 120 pp., geb. ISBN 9 0655 0021 9. ca. f 30.

SPATHARAKIS, Ioannis Studies in Byzantine manuscript illumination and iconography. London: The Pindar Press, 1996. 351 pp., ills., geb. ISBN 0 907132 86 3. ca. f 410. Eerder verschenen artikelen nu gebundeld.

TAAL & Tongval, themanummer 8, 1995. 252 pp. ISSN 0776 0566. Themanummer, vnl. over middeleeuwse taalgeografie en methoden.

TAYLOR, Jane & Lesley Smith (eds.) Women and the Book. London: British Library, 1996 (= The BL Studies in Medieval Culture, 3). 256 pp., ills. (deels kleur), ISBN 0 7123 0498 3. £ 50. 14 studies, voornamelijk op basis beeldend materiaal, over relatie vrouwen — boeken.

The UTRECHT Psalter in Medieval Art. Picturing the Psalms of David. K. van der Horst, W. Noel & W.C.M. Wüsfeld. Westrenen: HES Publishers, 1996 xii + 271 pp., ills. (meer dan 200 in kleur). ISBN 9 0619 4328 0. f 69,50 (geb. f 165). Prachtig uitgegeven boek met analyses van het Utrechts Psalter, de School van Reims, de invloed van het Utrechts Psalter in Engeland etc. Alleen in Engelse uitgave met los erbij gevoegd de Nederlandse tentoonstellingsteksten.

VEKENE, Emil van der Johann Sleidan (Johann Philippson). Bibliographie

seiner gedruckten Werke und der von ihm übersetzten Schriften von Philippe de Comines, Jean Froissart und Claude de Seyssel. Stuttgart: Hiersemann, 1996 (= Hiersemanns Bibliographische Handbücher, 11). xxx + 398 pp., ills, geb. ISBN 3 7772 9607 4. DM 396.

VELLEKOOP, Kees Liber Ordinarius Sancte Marie Traiectensis. The Ordinal of St Mary's Church, Utrecht (Ms. London, British Library, Add. 9769). With a codicological description by G. Gerritsen-Geywitz and an index of Incipits by B.J. van der Veen. Utrecht: Kon. Vereniging voor Ned. Muziekgeschiedenis, 1996 (= Bouwstenen, 6). 433 pp., ills., geb. ISBN 9 0637 5157 5. f 95. Belangrijke bron voor wie te maken heeft met het middeleeuwse bisdom Utrecht.

WINDESHEIM 1395-1995. Kloosters, teksten, invloeden. Voordrachten gehouden tijdens het internationale congres '600 jaar Kapittel van Windesheim' 27 mei 1995 te Zwolle. Nijmegen: Katholieke Universiteit Nijmegen, 1996 (= Middeleeuwse Studies, 12). 224 pp., ills. ISBN 9 0734 1903 4. f 49,50.

WOODWARD, David Catalogue of Watermarks in Italian Printed Maps ca 1540-1600. Firenze: Olschki, 1996 (= Biblioteca di bibliografia italiana, 141). 206 pp., ills., geb. ISBN 8 8222 4409 5. LIT 75.000.

CONFERENCE S

TALLEN EN DIALECT IN NEDERLANDEN

Op 20 december 1996 zal aan de Vrije Universiteit te Amsterdam een colloquium plaats vinden onder de titel 'Babelse torens en middeleeuwse mensen; aspecten van taal in de middeleeuwen'. Diverse aspecten van taalbesef en gebruik in de Nederlanden alsook over de mogelijkheden van modern onderzoek terzake komen aan bod. Nadere informatie en aanmelding (tot 10 november): dr R. Zemel, Opleiding Nederlands VU, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam, tel. (+31).20.6837047 of 4446443, of e-mail zemelr@jet.let.vu.nl.

HANDSCHRIFT EN DRUK

Tijdens de Annual Meeting of the American Academy of America, ditmaal te houden van 17-19 april 1997 te Toronto, in het Centre for Medieval Studies en het Pontifical Institute of Medieval Studies, zullen o.m. thema's als 'The codicology of the earliest printed books' en 'From print to script' aan de orde komen. Nadere gegevens via American Academy of PIMS.

'SHARP' TE CAMBRIDGE

Van 4-7 juli 1997 zal te Cambridge de vijfde jaarlijkse conferentie van de 'Society for the History of Authorship, Reading and Publishing' plaats vinden. Tot 20 november kan men voorstellen voor papers indienen bij de 'Acting Secretary', SHARP Conference Programme Committee, 51 Sherlock Close, GB-Cambridge CB3 0HP.

Jacob van Maerlant, *Der Naturen bloeme. Vlaanderen of Zuid-Holland, ca 1285?* (Demold, Landesbibliothek, Ms. 70, fol. 40v). Te zien in DEN HAAG.

V A R I A

ONDERZOEKSLIJN 'BOEK EN CULTUUR'

In het kader van de samenwerkingsovereenkomst die de Onderzoeksschool Mediëvistiek heeft gesloten met de Westfälische Wilhelms-Universität te Münster, is er voor de onderzoekslijn 'Boek en cultuur' een invulling gevonden die aansluit bij onderzoek dat thans aan beide zijden van de Nederlands-Duitse grens wordt uitgevoerd. Er lopen projecten om taalatlassen te produceren van Oostelijk middelnederlands en het daarin naadloos overgaande Nederlands, maar tot dusver wordt vooral gewerkt op basis van gewaarmerkt documentair materiaal (oorkonden, rekeningen e.d.). De onderzoekslijn neemt zich voor om de volkstaal in boeken (hs. en druk) als extra-dimensie aan te vatten. Nadere informatie bij de penvoerder van de lijn, prof.dr Jos.M.M. Hermans (adres als redactie).

'SCRIPTORIUM' IN MUSEUM MEERMANNOWESTREENIANUM

In het Museum van het Boek is onlangs een 'middeleeuws schrijfatelier' geopend waar men, indien gewenst in namaak-pij gehuld, met ganzeveer en inkt (in runderhoom) aan een heus schrijftafeltje middeleeuwse schriftsoorten kan naschrijven. Het beoogt voor een breed en jeugdig publiek de in het Museum tentoongestelde handschriften extra aantrekkelijk te maken. Inlichtingen: (+31)-070-3462700.

BIBLIOTHEEKSLUITINGEN IN UK EN MALIBU

Onderzoekers die in het komende jaar naar het Verenigd Koninkrijk zouden willen gaan moeten rekening houden met enkele langdurige complicaties in Edinburgh, Londen en Oxford. The National Library of Scotland begint met de bouw van een nieuw handschriftendepot en -leeszaal, in the Bodleian Library is ernstige bouwschade in overkapping en metselwerk van Duke Humphrey's Library geconstateerd en — zoals al langer bekend — zal zomer 1997 de handschriftenafdeling van de British Library verhuizen.

Vanaf 1 januari 1997 zal (vermoedelijk tot de herfst) ook de hss.leeszaal van het J.Paul Getty Museum in Malibu gesloten zijn.

Het is derhalve raadzaam U tijdig te vergewissen van de toegankelijkheid van voor U relevante collecties.

CD-ROM IN OPMARS

Ter gelegenheid van de tentoonstelling in het Catharijneconvent werd het Utrechts psalter op cd-rom gezet. Voor weinig geld (f 69,50) kunt u thuis nu alle psalmteksten en bijbelse cantica (in Latijn, Engels, Frans en Nederlands) en de 166 afbeeldingen uit het handschrift doorbladeren en printen!

Uw computer dient te zijn voorzien van: microsoft windows 3.11 of Ms-dos 3.3. of nieuwere versies (min. 30386Dx, 20 mhz, 8 mb ram; cd-rom drive), 2 mb vrije disk ruimte, kleurenscherm (displaycard en monitor 256 kleuren bij 800 x 600 resolutie) en muis (ook verkrijgbaar via de boekhandel).

N.a.v. het Luther jaar 1996 is een cd-rom gemaakt over de Lutherbibliotheek te Worms (zie JOHANNES) met als titel 'Denkmal des Geistes'. Het programma op de cd-rom is gebaseerd op gegevens van de informatiesystemen op de tentoonstellingen over de bibliotheek en biblia sacra - geïllustreerde bijbels uit de 15de tot 19de eeuw. Ook tekst en beelden uit de tijd der Reformatie en over het leven van Luther. Naast Windows en Dos ook geschikt voor Macintosh. Uitgever: Software Brokers, Mainz (+49).180.521 27 81. 1996 (ca. DM 40).

BIFOLIUM is een informatieblad over activiteiten rond handschriften en oude drukken. Het bevat zoveel mogelijk gegevens over tentoonstellingen, catalogi, conferenties, workshops, bijeenkomsten van codicologen en bibliografen. Bij beschikbare ruimte kan een kort verzoek om informatie worden opgenomen. Bifolium verschijnt tweemaal per jaar, in april en oktober.

Een abonnement kost momenteel tien gulden per vier nummers (twee jaargangen), over te maken naar girorekening 33 50 785 (Postbank Arnhem-NL) Voor instellingen met gecompliceerde administratieve eisen is tien gulden per jaar verschuldigd. Na opgave van naam en adres bij de redactie ontvangt men een rekening of acceptgirokaart.

Mededeling voor onze abonnees in het buitenland:

Omdat de kosten voor buitenlands betalingsverkeer buitensporig hoog uitvallen, vragen wij U bij voorkeur geen gebruik te maken van het acceptgiro-formulier, maar Uw betaling zo te regelen, dat de transferkosten voor Uw rekening komen, bijvoorbeeld door gebruik te maken van een internationale postwissel of Euro-cheque ten name van Bifolium, Vakgroep Mediaëvistiek RU Groningen, Postbus 716, NL-9700 AS Groningen. Dank U.

Message for our Foreign subscribers:

As the charges for collecting your subscription are very high, we would like to ask you to mention on the 'acceptgiro' that the costs of transfer are yours. If you want to pay by an International PO-money order, would you please do so in the name of Bifolium, Department of Medieval Studies, PO Box 716, 9700 AS Groningen - The Netherlands. Do not send cheques other than Euro-cheques, please (collecting costs are often more than the sum involved). Thank you. Redactie: Jos.M.M. Hermans [+31] 50 3636114, fax: 3637263 en W.C.M. Wüstefeld [+31] 30 2313835, fax: 2317896.

BOEKBANDENSTUDIE IN DUITSLAND

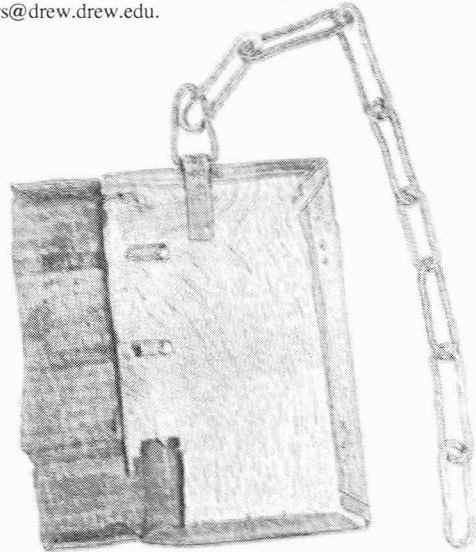
Na decennia van beperkte aandacht voor de boekband is in het voorjaar van 1996 ook in de Bondsrepubliek een boekbandengenootschap opgericht: de 'Deutsche Arbeitskreis zur Erfassung und Erschließung historischer Einbände'. Opzet is vergelijkbaar met die van de Nederlands-Vlaamse evenknie, te weten terminologie, inventarisatie en ontsluiting. Men beoogt ook met de omliggende gebieden (en daar florerende verenigingen) goede contacten te onderhouden. Inlichtingen: Dr Andreas Wittenberg, Geschäftsstelle des DAEB, Staatsbibliothek zu Berlin — Preußischer Kulturbesitz, Haus 1, Unter den Linden 8, D-10117 Berlin, tel. (+49).30.2015 1710, fax: -1721.

BIBLIOTHEEKGESCHIEDENIS GROOT-BRITANNIË EN IERLAND

Bij Cambridge University Press zal — naast de reeds verschijnende 'History of the Book in Britain' — een driedelige 'History of Libraries in Britain and Ireland' verschijnen, telkens mede gebaseerd op nieuw onderzoek en voorzien van bibliografische en analytische appendices. Het eerste deel, tot 1660, wordt bezorgd door Teresa Webber en Elisabeth Leedham-Green, deel 2 (tot 1850) door Robin Alston. Nadere informatie bij de General Editor, Peter Hoare, The Institute of Historical Research, University of London, Senate House, Malet Street, GB-London WC1E 7HU, tel./fax: (+44).115. 978 5297.

NIEUW TIJDSCHRIFT

De Society for the History of Authorship, Reading and Publishing (SHARP) start met ingang van augustus 1998 een nieuw tijdschrift 'Book History', te verschijnen bij Penn State Press. Niet enkele Amerikaanse maar ook andere thema's zullen aan bod komen. Nadere informatie: Dr Linda Connors, Drew University Library, USA-Madison NJ 07940, lconnors@drew.drew.edu.

Resten van een boekband, afkomstig uit de bibliotheek van het Franciscanenconvent te Groningen (ca. 1535-40?), opgegraven bij de bouw van de nieuwe Universiteitsbibliotheek. (Groninger Museum, Inv. 1985/XI^b). Te zien in GRONINGEN.